

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
PSIHOLOĢIJAS NODAĻA

EMOCIONĀLĀ INTELEKTA DAŽĀDU KONSTRUKTU SALĪDZINĀŠANA

BAKALaura DARBS

Autors: **Zinta Tiļa**

Studenta apliecības Nr.: zt11020

Darba vadītājs: prof. Dr. psych. Malgožata Raščevska

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Pētījuma mērķis ir savstarpēji salīdzināt Saloveja un Goldmena vispārīgo garastāvokļa iezīmju konstruktus un Šutes emocionālā intelekta konstruktus, un to mērījumu psihometriskos rādītājus. Pētījuma ietvaros tiek noskaidrots, kā saturiski un psihometriski atšķiras Saloveja un Goldmena vispārīgo garastāvokļa iezīmju konstrukts un Šutes emocionālā intelekta konstrukts, neskatoties uz to, ka abas aptaujas izmanto par pamatu vienu un to pašu emocionāla intelekta teoriju.

Pētījuma dalībnieki ir studenti no dažādām Latvijas pilsētām – Rīgas (71%), Liepājas (22%), Ventspils (3%), Rēzeknes (3%), Jūrmalas (1%). Respondentu vecums ir no 18 līdz 33 gadiem ($M = 22,9$). Izlases apjoms ir 70 cilvēku, no tiem, 41 sieviete (59%) un 29 vīrieši (41%).

Pētījumā tiek izmantota Saloveja un Goldmena Vispārīgā garastāvokļa iezīmju skala (Trait Meta Mood Scale, TMMS, Salovey, P., Mayer, J., Goldman, S., Turvey, C., Palfai, T., 1995), kuru Latvijā 2007. gadā adaptēja Dace Vītoliņa un Malgožata Raščevska (Vītoliņa, 2007). Skala atkārti adaptēta šī darba ietvaros. Vēl tiek izmantota Šutes Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptauja (The Self-Report Emotional Intelligence Test, SREIT, Schutte et. al., kā minēts Schutte, Malouff & Bhullar, 2009) kuru Latvijā adaptējuši Jeļena Ņižņika un Viesturs Reņģe (Ņižņika, 2012). Aptauja atkārtoti adaptēta šī darba ietvaros.

Teorētiskās daļas ietvaros tiek atbildēts uz pirmo pētījuma jautājumu, ka pastāv nelielas saturiskas līdzības starp Šutes emocionālā intelekta konstruktus un Saloveja un Goldmena vispārīgo garastāvokļa iezīmju konstruktus, taču kopumā var teikt, ka, lai gan abi konstrukti balstās Saloveja un Maiera emocionālā intelekta teorijā, satura ziņā tie tomēr konceptuāli atšķiras.

Atbildot uz otru pētījuma jautājumu par to, kā psihometriski atšķiras abi šie konstrukti, var secināt, ka atkārtoti adaptētajām versijām ir uzlabojušies ticamības rādītāji Latvijas izlasē. Savstarpēji salīdzinot abu aptauju ticamības rādītājus, var spriest, ka Saloveja un Goldmena Vispārīgo garastāvokļa iezīmju skala ir ar augstāku ticamību, nekā Šutes Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptauja. Savstarpēji salīdzinot abu aptauju skalas, tikai viena skala ir uzskatāma par līdzīgu, tāpēc kopumā var teikt, ka abas aptaujas pēc būtības ir unikālas un atšķirīgas arī psihometriskā ziņā.

Atslēgas vārdi: emocionālais intelekts, aptauju adaptācija

ABSTRACT

The aim of this study is to compare Salovey and Goldman meta mood construct and Schutte emotional intelligence construct, also to compare psychometric indicators between them. In this study is found how in terms of content and psychometrically are different Salovey and Goldman meta mood construct and Schutte emotional intelligence construct, nevertheless both surveys are based in the same emotional intelligence theory.

Participants of this study are students from different towns of Latvia – Rīga (71%), Liepāja (22%), Ventspils (3%), Rēzekne (3%) and Jūrmala (1%). The age of respondents is between 18 and 33 ($M = 22,9$). Size of the sample is 70 people of which 41 are women (59%) and 29 are men (41%).

There are used two surveys in this study. One of them is Trait Meta Mood Scale, (TMMS, Salovey, P., Mayer, J., Goldman, S., Turvey, C., Palfai, T., 1995) which has been adapted in Latvia in 2007 by Dace Vītoliņa and Malgožata Raščevska (Vītoliņa, 2007). Scale has been repeatedly adapted in this study. The second survey is The Self-Report Emotional Intelligence Test (SREIT, Schutte et. al., kā minēts Schutte, Malouff & Bhullar, 2009), which has been adapted in Latvia in 2012 by Jeļena Ņižņika and Viesturs Reņģe (Ņižņika, 2012). Test has been repeatedly adapted in this study.

In theoretical part, there is the answer to first question of this study, that there is some contextual similarities between Salovey and Goldman meta mood construct and Schutte emotional intelligence construct, but in general it can be said that, nevertheless both surveys are based in the same emotional intelligence theory, they are different in terms of content.

In response to the second question of this study about how psychometrically are different these constructs, it can be concluded that repeatedly adapted versions have higher reliability in the sample of Latvia. When mutually compared reliability of both surveys, it can be concluded that Salovey and Goldman Trait Meta Mood Scale has higher reliability than Schutte The Self-Report Emotional Intelligence Test. In comparison, scales of both surveys are different because only one scale of each survey can be considered as similar. In general it can be said, that both surveys essentially are unique and are different in terms of psychometric.

Key words: emotional intelligence, adaptation of surveys

SATURS

Ievads.....	5
Emocionālā intelekta teorijas.....	6
Goulmena emocionālā intelekta modelis.....	6
Bar-On emocionālā intelekta modelis	7
Saloveja un Maiera emocionālā intelekta modelis	8
Saloveja un Goldmana vispārīgā garastāvokļa iezīmju konstrukts	10
Šutes emocionālā intelekta konstrukts.....	12
Abu konstruktu saturiska salīdzināšana.....	14
Metode	19
Rezultāti.....	20
Secinājumi	28
Izmantotās literatūras un avotu saraksts	29

IEVADS

Emocionālais intelekts nav viennozīmīgi skaidrojams konstrukts. Tas tiek aplūkots dažādu teoriju ietvaros, un tā vēsturiskā attīstība ir komplicēta. Dažādu teoriju ietvaros emocionālais intelekts, piemēram, tiek definēts kā spēja apstrādāt ar emocijām saistītu informāciju, kā arī tādu aspektu savstarpējā mijiedarbība kā emocijas, garstāvoklis, personība un sociālā orientācija interpersonālās un intrapersonālās situācijās (Bar-On, 2000, kā minēts Matthews et al., 2004). Aprakstot trīs galvenās emocionālā intelekta teorijas, var secināt, ka savā būtībā tās tiecas rast alternatīvu kognitīvam intelektam (parasti mērītu ar IQ testiem), cenšas pierādīt, ka līdzīgi kā IQ arī emocionālais intelekts (EQ) ir būtisks indivīda veiksmīgai funkcionēšanai sabiedrībā. Šī darba ietvaros pieminētās teorijas viena otru papildina, tajās ir saskatāmi gan kopīgi, gan atšķirīgi emocionālā intelekta aspekti.

Gan Saloveja un Goldmena vispārīgā garstāvokļa iezīmju konstrukts, gan Šutes emocionālā intelekta konstrukts balstās Saloveja un Meiera emocionālā intelekta teorijā, līdz ar to var secināt, ka izstrādātie instrumenti emocionālā intelekta mērīšanai arī varētu būt saturiski līdzīgi. Šī iemesla dēļ būtu vērtīgi šos abus konstruktus savstarpēji salīdzināt un, ja abi instrumenti izrādītos saturiski līdzīgi, tad abas aptaujas varētu pārbaudīt vienā izlasē, izmantojot arī psihometriskas metodes.

Emocionālā intelekta izpēte joprojām ir aktuāla, tāpēc efektīvākā testa noteikšana, domājams, būtu labs risinājums, lai nākotnē emocionālā intelekta izpētei tiktu izmantots labākais no adaptētajiem instrumentiem Latvijā.

Pētījuma mērķis. Savstarpēji salīdzināt Saloveja un Goldmena vispārīgo garstāvokļa iezīmju konstruktus un Šutes emocionālā intelekta konstruktus, un to mērījumu psihometriskos rādītājus.

Pētījuma jautājumi. Kā saturiski atšķiras Saloveja un Goldmena vispārīgo garstāvokļa iezīmju konstrukts un Šutes emocionālā intelekta konstrukts?

Kā atšķiras Saloveja un Goldmena Vispārīgā garstāvokļa iezīmju skalas un Šutes Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujas psihometriskie rādītāji?

Pētījuma mainīgie lielumi. Saloveja un Goldmena vispārīgā garstāvokļa iezīmju konstrukts un Šutes emocionālā intelekta konstrukts.

EMOCIONĀLĀ INTELEKTA TEORIJA

Emocionālais intelekts ir uzskatāms par sociālā intelekta alternatīvu. Emocionālais intelekts tiek definēts dažādi, bet, piemēram, Bar – On emocionālā intelekta teorijā emocionālais intelekts ir definēts kā personības iezīmju kopums, indivīdam piemītošas atsevišķas psihiskās spējas (Bar-On & Parker, 2000). Lai gan emocionālā intelekta teorijas apskata vienu konstruktus, būtībā tās ir atšķirīgas (Matthews et al., 2004). Emocionālā intelekta konstruktus nav viennozīmīgi definējams, līdz ar to ir nepieciešams apskatīt trīs populārākās emocionālā intelekta teorijas, lai izprastu, ar ko tās savstarpēji atšķiras.

Goulmena emocionālā intelekta modelis

Goulmena izstrādātais emocionālā intelekta modelis emocionālo intelektu raksturo, kā visas tās pozitīvās kvalitātes, kas nav pieskaitāmas kognitīvam intelektam, ko mēra ar IQ palīdzību. Goulmens uzskata, ka līdztekus kognitīvajam intelektam pastāv arī otrs izzināšanas veids – emocionālais intelekts. Abi šie konstruktus, lielākoties, darbojas saskaņoti, ļaujot cilvēkam labāk funkcionēt apkārtējā vidē (Goulmens, 1995).

Goulmena emocionālais intelekta modelis iekļauj tādus aspektus, kā savu emociju apzināšanās, emociju apvaldīšana, pašmotivācija, svešu emociju atpazīšana un savstarpējo attiecību uzturēšana (Goulmens, 1995). Laikam ejot, norādītās 5 daļas tika sadalītas 25 emocionālās kompetencēs (Goleman, 1998, kā minēts Bar-On & Parker, 2000). Goulmens savai teorijai pamatojumu meklēja neiropsiholoģijas jaunākajos pētījumos, kas apgalvoja, ka emocijas ir nervu sistēmas pašregulācijas reakciju kompleksi, kas indivīdu mudina veikt darbības (Goulmens, 1995).

Tiek uzskatīts, ka kognitīvais intelekts principiāli atšķiras no emocionālā intelekta (Goulmens, 1995). Piemēram, cilvēki ar augstiem akadēmiskiem sasniegumiem var būt ar vāji attīstītām interpersonālām vai emociju apvaldīšanas spējām. Tādēļ ir svarīga indivīda emocionāla izglītīšana. Kā raksta Goulmens (1995), emocionālā intelekta trenēšana sākas jau bērnībā, sākot ar zīdaiņa pirmajām dzīves dienām un turpinās visu bērnību. Svarīga ir bērnu un vecāku emocionālā mijiedarbība, jo stabilas, ilgstošas emocionālās reakcijas, ko bērns saņem no vecākiem, veido viņa emocionālo skatījumu uz pasauli, kā arī emocionālo spēju pamatus (Goulmens, 1995). Galvas smadzeņu plastiskums ir spējīgs panākt to, ka bērnībā gūtā emocionālā pieredze ietekmē nervu ceļu veidošanos, kas var pailkt nemainīgi visu cilvēka mūžu (Kagan, 1992, kā minēts Goulmens, 1995).

Grāmata „Tava emocionālā inteliģence” (1995) ieguva pasaules slavu, Goulmena teorija tomēr nav tik populāra zinātniskajās aprindās, salīdzinot, piemēram, ar Bar - On un Saloveju un Maieru. Iespējams, Goulmena emocionālā intelekta modelis savā būtībā ir līdzīgs gan

Saloveja un Maiera, gan Bar-On emocionālā intelekta teorijām, tā ir labi integrējama abās teorijās.

Bar-On emocionālā intelekta modelis

Bar-On emocionālā intelekta teorijas attīstību ietekmējusi Darvina teorija, kurā apgalvots, ka emocionālās izpausmes ir nozīmīgas cilvēka eksistences nodrošināšanai (Bar-On, 2006). Gan Torndaika (1920) sociālā intelekta teorija, gan citas līdzīgas teorijas (Wechler 1940, 1943, kā minēts Bar-On, 2006; Sifneos, 1967, kā minēts Bar-On, 2006; Appelbaum, 1973, kā minēts Bar-On, 2006) ietekmēja Bar-On emocionālā intelekta modeļa attīstību. Bar-On emocionālā intelekta modelis popularitāti iemantoja, pateicoties Bar-On Emocionālā intelekta aptaujai (EQ-i). Tās izmantošana zinātniskajos pētījumos veicināja teorijas uzlabošanu, kā arī tika pierādīta tās ticamību un noturību laikā (Bar-On, 2006). Aptauja sastāv no 133 apgalvojumiem, kuri sakārtoti piecās skalās un piecpadsmit apakšskalās (Bar-On, 2006).

Bar-On (2006) emocionālā intelekta modelī emocionālais intelekts tiek definēts kā nekognitīvu spēju, kompetenču, un prasmju, kas saistīts ar emocionālu adaptāciju un sociālām prasmēm, kopumu. Emocionālais intelekts tiek iedalīts piecās dažādās dimensijās - intrapersonālās spējas, interpersonālās spējas, adaptēšanās spējas, stresa vadīšana un vispārīgais noskaņojums (Bar-On, 2006). Intrapersonālo spēju dimensija raksturo emociju pašapzināšanos, neatkarību no citiem indivīdiem, pašcieņu, pašpārliecību un pašaktualizāciju. Interpersonālām spējām raksturīga indivīda spēja saprast un sajūst citu cilvēku jūtas un emocijas (empātija), tām raksturīga indivīda spēja iekļauties sociālajā grupā un pieņemt tās likumus (sociālā atbildība), kā arī spēja veidot un uzturēt funkcionējošas savstarpējās attiecības. Adaptēšanās spēju dimensijai ir raksturīga spēja uztvert apkārtot notiekošo tā, kā tas reāli ir. Tajai ir raksturīga arī indivīda spēja risināt problēmas, kā arī spēja būt adaptīvam dažādās situācijās. Stresa vadīšanas dimensija raksturo impulsu kontroles spējas, kā arī stresa toleranci (spēju vadīt savas emocijas). Vispārīgā noskaņojuma dimensiju raksturo vispārēja laimes izjūta un optimisms (Bar-On, 2006).

Dažādi pētījumi ir pierādījuši, ka Bar-On emocionālā intelekta modelis ir stabils un ticams konstrukts. Tas ir stabils laikā un ir pielietojams uz dažādās kultūrvīdēs (Bar-On, 2006). Bar-On emocionālā intelekta modeļa lietderību ir pierādījuši arī tā saistība ar citiem psiholoģiskiem konstruktiem, piemēram, akadēmiskie sasniegumi un pašaktualizācija.

Līdzīgi kā Goulmens, arī Bar-On (2006) izsaka pieņēmumu, ka emocionālā intelekta rādītāji ir uzlabojami, attīstot atsevišķas emocionālā intelekta dimensijas (Freedman, 2003).

Saloveja un Maiera emocionālā intelekta modelis

Salovejs un Maiera ir pētnieki, kas uzsāka termina „emocionālais intelekts” lietošanu (Schutte et al., 1998). Šajā modelī emocionālais intelekts tiek definēts kā sociālā intelekta apašgrupa, kas iekļauj indivīda spēju novērot savas un citu cilvēku emocijas, novērtēt tās un izmantot atbilstoši situācijai. Saloveja un Maiera emocionālā intelekta modelī ir ietvertas šādas apakšgrupas: paša cilvēka emociju novērtējums, citu cilvēku emociju novērtējums, emociju izmantošana, savu un citu cilvēku emociju regulācija (Salovey & Mayer, 1990).

Šīs teorijas ietvaros tiek uzskatīts, ka emocionālā intelekta pamatā ir indivīda spēja, uztvert apkārtējo vidi, kas rada emocijas, kuras novērtējot, indivīds ir spējīgs atbilstoši reaģēt un rīkoties. Savu emociju izpaušana var būt gan verbāla, gan neverbāla, piemēram, žesti, mīmika. Citu cilvēku emociju izpaušmes novērtējums var notikt neverbāli, piemēram, novērtējot otra cilvēka žestus vai mīmiku, kā arī būtisks aspekts ir cilvēka empātijas spējas (Salovey & Mayer, 1990).

Cilvēki izjūt savu garstāvokli ne tikai tiešā, bet arī atspoguļotā veidā. Emociju pašregulācija ietekmē indivīda garstāvokli, tādā veidā starp šiem diviem konstruktiem pastāv saistība (Salovey & Mayer, 1990). Ir situācijas, kad negatīvu emociju izpaušana ir dabiska un pieņemama, bet reizēm indivīdi apzināti sevi izraisa negatīvas emocijas. Atsevišķās reizēs, kā emociju izraisītājs tiek izmantotas asociācijas un salīdzinājums ar citiem (Salovey & Mayer, 1990). Cilvēks, lielākā vai mazākā mērā, ir spējīgs kontrolēt savas emocijas. Citu cilvēku emociju regulācija nozīmē to, ka indivīds ir spējīgs citos cilvēkos izraisīt emocijas. Piemēram, ejot uz tikšanos cilvēks sapošas, lai radītu par sevi patīkamu iespaidu un pozitīvas emocijas otrā cilvēkā (Salovey & Mayer, 1990).

Emociju izmantošanas prasmes arī ir būtisks Saloveja un Maiera teorijas aspekts. Dažādas emocijas cilvēkam palīdz pieņemt lēmumus, tas ir, indivīds būs sevi sagatavojis dažādiem rezultātiem, jo tos ir analizējis gan no pozitīvā, gan negatīvā viedokļa (Salovey & Mayer, 1990). Saloveja un Maiera pētījumā tiek minēts, ka pozitīvas emocijas attīsta indivīda radošumu. Tiek minēts arī tas, ka garstāvoklim piemīt spēja mainīt indivīda uzmanības fokusu (Salovey & Mayer, 1990). Šis process var palīdzēt indivīdam izvērtēt prioritātes un saprast, kas viņam ir svarīgi vai mazsvarīgi. Emocijas spēj arī motivēt (Salovey & Mayer, 1990), piemēram, aizvainojums var cilvēkā veicināt vēlmi sevi pierādīt, kā rezultātā, iespējams, indivīds uzrādīs labākus rezultātus kādā uzdevumā.

Jau pašā sākumā Saloveja un Maiera emocionālā intelekta modelis saņēma kritiku par emocionālā intelekta termina būtību. Salovejs un Maiera kritiku atspēkoja, apgalvojot, ka, emocionālais intelekts ir intelektam līdzīgs konstrukts, bet tam ir savi mehānismi un

izpausmes (Mayer & Salovey, 1993).

Maiers un Salovejs papildināja savu emocionālā intelekta teoriju, un lielāks uzsvars tika likts uz emocionālā intelekta kognitīvajiem aspektiem, kā arī tika pievērsta lielāka uzmanība cilvēka intelektuālajai un emocionālajai izaugsmei (Mayer & Salovey, 1997, kā minēts Schutte et al., 1998). Uzlabotais emocionālais intelekta modelis sastāv no četrām skalām: emociju novērtēšana un izpausme; emociju uztvere; emociju asimilēšana domās; emociju reflektīva regulēšana; emociju izpratne, analīze un izmantošana. Emociju uztvere, novērtēšana un izpausme ir mazāk kompleksa darbība, nekā emociju reflektīva regulēšana. (Mayer & Salovey, 1997, kā minēts Schutte et al., 1998). Balstoties šajā modelī, arī mūsdienās tiek izstrādāti instrumenti emocionālā intelekta mērīšanai (Smieja, 2014).

Apskatot dažādas emocionālā intelekta teorijas, var spriest, ka savā būtībā tās tiecas rast alternatīvu kognitīvajam intelektam (IQ), tās mēģina pierādīt, ka emocionālais intelekts ir svarīgs cilvēka veiksmīgai funkcionēšanai sabiedrībā. Emocionālā intelekta teorijas viena otru papildina, tāpēc ir vērts izskatīt ne tikai vienu modeli, bet vairākus, lai gūtu priekšstatu par konstrukta daudzveidību. Mūsdienās emocionālais intelekts tiek pētīts arī ar magnētiskās rezonanses palīdzību, līdz ar to var secināt, ka konstrukts, lai gan dažādi definēts, ir aktuāls arī šobrīd (Pan et. al., 2014; Tan et. al., 2014).

SALOVEJA UN GOLDMANA VISPĀRĪGĀ GARASTĀVOKĻA IEZĪMJU KONSTRUKTS

Saloveja un Goldmana garastāvokļa iezīmju konstrukts būtībā balstās Saloveja un Maiera emocionālā intelekta teorijā (Salovey & Goldman, 1995). Autori uzskata, ka katram cilvēkam atšķiras spējas atpazīt savas un citu emocijas, regulēt emocijas un atpazīt tās, lai efektīvi izmantotu sociālā vidē (Salovey & Goldman, 1995). Lai varētu izmērīt šos emocionālā intelekta aspektus, autori izstrādāja Vispārīgo garastāvokļa iezīmju skalu. Salovejs un Goldmens (1995) gan norāda uz to, ka ar šīs skalas palīdzību viņi necenšas vispārīgi izmērīt emocionālo intelektu un tas nav uzskatāms par pilnīgu emocionālā intelekta testu, bet drīzāk šī aptauja norāda uz indivīdam piemītošām atšķirībām dažādos emociju aspektos.

Vispārīgā garastāvokļa iezīmju skala ir iecienīts instruments emocionālā intelekta komponentu mērīšanai (Extremera & Fernander – Berracol, 2006). Vispārīgā garastāvokļa iezīmju skalu veido 30 apgalvojumi, no kuriem, 11 apgalvojumi attiecas uz skalu, kas raksturo emociju skaidrību ($\alpha = 0,88$), 13 apgalvojumi attiecas uz „Pievēršanās emocijām” skalu ($\alpha = 86$) un 6 apgalvojumi attiecas uz skalu, kas apzīmē cilvēka spēju mainīt emocijas ($\alpha = 82$). Aptaujas apgalvojumi jāvērtē Likerta piecu punktu skalā (Salovey & Goldman, 1995, 133).

Vispārīgā garastāvokļa iezīmju skala ir pašnovērtējuma aptauja, kas raksturo indivīda spēju sekot līdzi savām emocijām un noskaņojumam, atpazīt emocijas un regulēt tās (Salovey & Goldman, 1995, 127).

Sākotnēji autori bija izstrādājuši aptauju ar 48 apgalvojumiem, kas raksturoja piecas dažādas skalas – uzmanības pievēršana emocijām, attieksme pret emocijām, emociju uztvere, emociju integrēšana un emociju regulācija. Izpētei turpinoties, skalas veidotāji no piecām skalām izveidoja trīs skalas, kuras tiek izmantotas arī šobrīd – pievēršanās emocijām, emociju mainīšana un emociju skaidrība. Viena no izlasēm skalas izveides procesā bija 152 psiholoģijas studenti, dzimumu sadalījums nav norādīts (Salovey & Goldman, 1995, 129).

Spānijā tika adaptēta Vispārīgā garastāvokļa iezīmju skala sastāv no 24 apgalvojumiem, kuri sadalīti trīs skalās (katrā skalā 8 apgalvojumi). Skalas norāda uz cilvēka spēju saprast emocijas ($\alpha = 0,86$), kontrolēt emocijas ($\alpha = 84$), kā arī, cik lielā mērā cilvēks ir spējīgs fokusēties uz emocijām ($\alpha = 90$) (Limonero, et. al. 2006). Arī Vācijā Vispārīgā garastāvokļa iezīmju aptauja tika adaptēta un, gala rezultātā, tā sastāv no 29 apgalvojumiem, kas sakārtoti trīs skalās - emociju skaidrība (9 apgalvojumi, $\alpha = 0,84$), fokuss uz emocijām (13 apgalvojumi, $\alpha = 0,88$), spēja mainīt savas emocijas (7 apgalvojumi, $\alpha = 0,81$) (Jurgen & Doring-Seopel, 2000).

Latvijā Vispārīgā garastāvokļa aptauju maģistra darba ietvaros 2007. gadā adaptēja Dace Vītoļiņa. Pētījuma dalībnieki bija 224 dažādu fakultāšu studenti, no kuriem 105 bija vīrieši un 119 bija sievietes, vecumā no 19 līdz 48 gadiem ($M = 22, 36$) (Vītoļiņa, 2007). Latvijā adaptētā Vispārīgās garastāvokļu iezīmju skala sastāv no 30 apgalvojumiem, kuri iedalīti vienā no 3 apakšskalam (Pievēšanās emocijām, emociju skaidrība, emociju mainīšana). Latvijas izlase uzrādīja daļēju psihometrisko rādītāju atbilstību oriģinālajai izlasei. Ticamības rādītāji uzrāda to, ka 'pievēšanās emocijām' skala un 'emociju skaidrība' skala ir ticama ($\alpha = 73$; $\alpha = 71$), savukārt skala, kas raksturo spēju izmainīt emocijas, ir zem kritiskās vērtības 0,70 ($\alpha = 63$). Veicot divfaktoru analīzi un atmetot vairākus neatbilstošus jautājumus, vienā faktorā palika astoņi jautājumi, bet otrā desmit jautājumi. Pirmajā faktorā visvairāk pantu bija no skalas „pievēšanās emocijām”, tāpēc saglabāja savu nosakumu, bet otrajā faktorā visvairāk pantu bija no skalas „emociju skaidrība”, tāpēc arī saglabā šādu nosaukumu. Ņemot vērā pirmos testa adaptācijas rezultātus, var secināt, ka Latvijā trīsfaktoru struktūra ir nestabila un neatbilst oriģinālizlasei (Vītoļiņa, 2007). Kā iespējamus iemeslus rezultātu nesakrītībai Vītoļiņa (2007) min to, ka nav minēts konkrēts dzimumu sadalījums, kā arī studiju programmas Saloveja un Goldmana (2005) darbā. Vēl tiek pieminēts tas, ka citās kultūrvidēs Vispārīgā garastāvokļa iezīmju skala tiek modificēta, līdz ar to arī psihometriskie rādītāji ir līdzīgāki oriģinālajiem datiem. Šī iemesla dēļ, Vītoļiņa (2007) izvirza pieņēmumu, ka ne visās kultūrvidēs ir nepieciešama 33 apgalvojumu struktūra.

Tā kā Latvijā adaptētā aptauja līdz galam neatbilst oriģinālajai aptaujai, būtu nepieciešams veikt atkārtotu adaptāciju un uzlabot skalu ticamības rādītājus, lai tie būtu līdzīgāki oriģinālajai aptaujai.

ŠUTES EMOCIONĀLĀ INTELEKTA KONSTRUKTS

Šutes emocionālā intelekta konstrukts, līdzīgi kā Saloveja un Goldmena konstrukts, balstās Saloveja un Maiera emocionālā intelekta teorijā (Schutte et. al., 1998) Izmantojot abus Maiera un Saloveja emocionālā intelekta modeļus, Šute (*Schutte*) ar kolēģiem izveidoja emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptauju (The Self-Report Emotional Intelligence Test, STREIT). Testa veidotāji uzskatīja, ka Saloveja un Maiera emocionālā intelekta modeļi ir vispiemērotākie, lai mēritu indivīda emocionālo intelektu, jo tajā labi varēja integrēt arī citus emocionālā intelekta modeļus (Schutte et al., 1998).

Sākotnēji tika iekļauti 62 apgalvojumi, kas aptvēra Saloveja un Maiera emocionālā intelekta modeļu aspektus. Izlasi veidoja 346 respondenti, ieskaitot studentus un dažādus sabiedrības pārstāvjus, no tiem 218 bija sievietes un 111 bija vīrieši, vidējais vecums 29,27 gadi. Pēc faktora analīzes, testa veidotāji nonāca pie četru faktoru struktūras un 33 apgalvojumi tika atzīti par derīgiem emocionālā intelekta testam (Schutte et. al. 1998). Kopējā iekšējā saskaņotība tika uzrādīta pietiekami augsta ($\alpha = 0,87$). Retesta ticamība tika pārbaudīta studentu izlasē (22 sievietes, 6 vīrieši, vidējais vecums 32 gadi) un rādītāji bija atbilstoši normai ($\alpha = 0,78$). Studentu izlasē (33 sievietes, 31 vīrietis, vidējais vecums 18,89 gadi) tika pārbaudīta arī prognozes validitāte un diskriminantā validitāte (Schutte et. al., 1998).

Gala rezultātā, Emocionālā intelekta aptauja sastāv no 33 apgalvojumiem, kas jānovērtē Likerta piecu baļļu skalā. Apgalvojumi veido četras skalas – emociju uztvere, savu emociju vadīšana, citu cilvēku emociju vadīšana, emociju izmantošana (Schutte, et. al. 1998).

Ir maz datu par Šutes Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujas adaptāciju citās kultūrvidēs, bet, cik zināms, Turcijā šo testu adaptēja līdzīgi, izmantojot četru faktoru struktūru, līdzīgi kā oriģinālā versijā (Cakan & Altun, 2005). Izlase bija 177 pedagogi (129 vīrieši, 47 sievietes, vidējais vecums 34,6 gadi). Rezultāti bija tuvu oriģinālajai versijai ($\alpha = 0,88$). 2008. gadā Dienvidāfrikas Republikā tika mēģināts izveidot sešu faktoru struktūru Šutes Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujai (Jonker & Vosloo, 2008). Šajā pētījumā piedalījās 324 respondenti (ekonomikas studenti, 155 sievietes, 169 vīrieši) un rezultātā tika uzrādīti normai atbilstoša kopējā iekšējā saskaņotība ($\alpha = 70$) (Jonker & Vosloo, 2008). Dienvidāfrikas Republikā arī tika pārbaudīta Šutes Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujas četru faktoru modelis, kas sastāv no 41 apgalvojuma. Pētījuma izlasi veidoja medicīnas nozares darbinieki (medmāsas), 294 respondenti (93, 6% sievietes) vecumā no 18 līdz 31 gadiem. Rezultātā visas četras emocionālā intelekta skalas uzrādīja pietiekami augstus iekšējās saskaņotības rādītājus ($\alpha = 0,75$; $\alpha = 0,89$; $\alpha = 0,70$; $\alpha = 0,74$) (Bester et. at., 2013).

Latvijā Šutes Emocionālā intelekta aptauju adaptējusi Jeļena Nižņika kopā ar Viesturu Reņģi sava bakalaura darba ietvaros (Nižņika, 2012). Tika veikts aptaujas dubultais tulkojums, tad aptaujas rezultāti tika salīdzināti ar oriģinālajiem rezultātiem. Pēc tam tika veikts pilotpētījums 10 respondentu grupā un izdarīti attiecīgi labojumi aptaujā. Emociju uztveres, savu emociju vadīšanas un emociju izmantošanas skalas uzrāda pietiekami augstus rādītājus ($\alpha = 0,80$; $\alpha = 0,74$; $\alpha = 0,77$), savukārt sociālo prasmju un emociju vadīšanas skalas iekšējās ticamības rādītāji ir tuvu normai ($\alpha = 0,68$) (Nižņika, 2012).

Kā redzams, Latvijā adaptētā versija ir ar labiem rādītājiem, bet, iespējams, emociju vadīšanas skalu būtu jāuzlabo, kā arī būtu jāpārbauda iegūtie dati, jo netiek norādīta izlase, kā arī izlases apjoms, kādā aptauja tikusi adaptēta.

ABU KONSTRUKTU SATURISKA SALĪDZINĀŠANA

Gan Saloveja un Gouldmena vispārīgais garstāvokļa konstrukts, gan Šutes emocionālā intelekta konstrukts balstās Saloveja un Meiera emocionālā intelekta teorijā, līdz ar to var secināt, ka izstrādātie instrumenti emocionālā intelekta mērīšanai arī varētu būt saturiski līdzīgi. Saloveja un Goldmena Vispārīgā garstāvokļa skala sastāv no 30 apgalvojumiem, savukārt Šutes Emocionālā intelekta pašnovērtējuma paaptauja sastāv no 33 apgalvojumiem. Abas šīs emocionālā intelekta aptaujas ir pašvērtējuma aptaujas, kas mērāmas 5 punktu Likerta skalā.

Skalu ziņā, Saloveja un Goldmena Vispārīgā garstāvokļa skala sastāv no 3 skalām, savukārt, Šutes Emocionālā intelekta aptauja sastāv no 4 skalām. Jāņem vērā, ka Šutes Emocionālā intelekta aptauja ir jaunāka (1998), nekā Maiera Vispārīgā garstāvokļa iezīmju skala (1995), kas arī varētu būt iemesls testa modernizācijai laika gaitā. Ja salīdzina šīs skalas saturiski, tad var secināt, ka Šutes Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujas Emociju uzveres skalai (10 apgalvojumi) saturiski varētu atbilst Saloveja un Goldmena Vispārīgās garstāvokļa skalas emociju skaidrības skala (11 apgalvojumi), savu emociju vadīšanas skalai (9 apgalvojumi), atbilst skala „emociju mainīšana” (6 apgalvojumi). Emociju izmantošanas skalai (6 apgalvojumi), saturiski, iespējams, varētu būt kāda līdzība ar „pievēršanās emocijām” skalu (13 apgalvojumi), kaut gan jau abu skalu nosaukumi liek domāt, ka tomēr šīs skalas konceptuāli tomēr ir atšķirīgas. Šutes Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujas sociālās prasmes/citu cilvēku emociju vadīšanas skalai nav saskatāmas saturiskas līdzības ar nevienu citu skalu, jo tā raksturo indivīda interakcijas spēju ar apkartējiem.

Emocionālā intelekta aptaujas autori ir psihometriski salīdzinājuši aptauju (kopējo rādītāju) ar Vispārīgo garstāvokļa iezīmju skalu. Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptauja labi korelē ar „pievēršanās emocijām” skalu ($r = 0,63; p = 0,0001$), emociju skaidrības skalu ($r = 0,52; p = 0,0001$) un skalu, kas raksturo cilvēka spēju izmainīt emocijas ($r = 0,68; p = 0,0001$). Šādas sakarības esamība norāda uz to, ka abām šīm aptaujām ir kopīgas iezīmes, kā rezultātā tās abas ir iespējams savstarpēji salīdzināt (Schutte, et. al. 1998). Iespējami līdzīgās skalas ir norādītas 1. tabulā.

1. tabula

Šutes emocionālā intelekta aptaujas (SREIT) un Saloveja un Goldmena Vispārīgās skalas (TMMS) saturiski līdzīgās skalas

Šutes Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptauja	Saloveja un Gouldmena Vispārīgā garstāvokļa skala
Emociju uztvere	Emociju skaidrība

Savu emociju vadīšana	Emociju mainīšana
Citu cilvēku emociju vadīšana	-
Emociju izmantošana	-
-	Pievēršanās emocijām

Aplūkojot līdzīgo skalu pantus, var secināt, ka starp atsevišķiem patiem pastāv saturiskas līdzības (Skat. 2. tabulu).

Apskatot Emocionālās uztveres un Emociju skaidrības skalu dažādus pantus, var saskatīt, ka, piemēram, pirmie trīs apgalvojumi tabulā uzskatāmi par saturiski līdzīgiem. Pārējie apgalvojumi gan ir atšķirīgi, jo, kā redzams, emociju uztveres skala vairāk norāda uz indivīda spēju uztvert citu cilvēku emocijas, savukārt, emociju skaidrības skala vairāk pievēršas paša emociju uztverei.

Šutes Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujas Savu emociju vadīšanas skolas pantu salīdzināšana ar Saloveja un Goldmena vispārīgā garastāvokļa skolas emociju mainīšanas skolas pantiem arī uzrāda saturiskas līdzības. Šīs skolas savstarpēji ir vislīdzīgākās, jo saturiski līdzīgi ir pieci apgalvojumi, kas raksturo indivīda spēju vadīt un regulēt savas emocijas.

Emociju izmantošanas skalu pantus salīdzinot ar „pievēršanās emocijām” skolas pantiem nav novērojamas saturiskas līdzības, jo emociju izmantošanas skala vairāk raksturo indivīda darbību, kas saistīta ar dažādu emociju piedzīvošanu, bet pievēršanās emocijām skala vairāk raksturo indivīda viedokli par to, kas tad īsti ir emocijas un, cik tās svarīgas cilvēkam.

Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujā iekļauta vēl viena skala „sociālās prasmes/ citu cilvēku emociju vadīšana”, un tās panti satura ziņā neatbilst nevienai citai skalai, jo raksturo indivīda interakcijas spēju ar citiem cilvēkiem.

2. tabula

Šutes emocionālā intelekta aptaujas (SREIT) un Saloveja un Goldmena Vispārīgās skolas (TMMS) pantu savstarpēja saturiska salīdzināšana

SREIT	TMMS
Emociju uztveres skolas panti	Emociju skaidrības skolas panti
<i>Es apzinos savas jūtas.</i>	<i>Es nespēju apzināties savas jūtas</i>
<i>Es labi apzinos savas emocijas, kad tās izjūtu.</i>	<i>Parasti es zinu, kā tieši es jūtos.</i>
<i>Es zinu, kāpēc man rodas dažādas emocijas.</i>	<i>Parasti es zinu savu jūtu patieso nozīmi.</i>
Man ir grūti saprast citu cilvēku ķermeņa valodu, netiešus mājienus.	Reizēm es nevaru pateikt, kādas ir manas jūtas.

Es apzinos, ko mana ķermeņa valoda pasaka citiem.	Es reti esmu neizpratnē par to, kā jūtos.
Redzot cilvēku sejas izteiksmes, varu atpazīt viņu emocijas.	Es nekad nevaru pateikt, kā jūtos.
Es uztveru citu cilvēku ķermeņu valodu, mājienus, ko viņi man tieši sūta.	Mana pārlicība un uzskati vienmēr mainās atkarībā no tā, kā jūtos.
Man pietiek paskatīties uz cilvēkiem, lai zinātu, ko viņi izjūt.	Parasti esmu pārlicināts/-a par savām jūtām.
Es varu pateikt, kā cilvēks jūtas, ieklausoties viņa balss tonī.	Parasti jūtos apmulsis/-usi par to, kā jūtos.
Man ir grūti saprast cilvēku jūtas dažādās situācijās.	Man ir viegli ar savām jūtām.
	Parasti es pārzinu savas jūtas.
<hr/>	
Savu emociju vadīšanas skalas panti	Emociju mainīšanas skalas panti
<i>Es noskaņojos uz pozitīvām emocijām, kad man ir jātiek galā ar šķēršļiem.</i>	<i>Es cenšos domāt labas domas neatkarīgi no tā, cik slikti es jūtos.</i>
<i>Domāju, ka man izdodas realizēt lielāko daļu no savu labu nodomu.</i>	<i>Lai gan reizēm es esmu skumjš/-a, tomēr pārsvarā esmu optimistisks/-a.</i>
<i>Kad es saskaros ar šķēršļiem, es atceros līdzīgus gadījumus, un tieku galā.</i>	<i>Kad es kļūstu nomāts/-a, tad atsaucu atmiņā visus savus dzīves priekus.</i>
<i>Saskaroties ar negaidītiem izaicinājumiem, neesmu pārlicināts, ka tikšu galā.</i>	<i>Lai gan reizēm esmu priecīgs/-a, tomēr pārsvarā esmu pesimistisks/-a.</i>
<i>Lai sevi motivētu, es iedomājos labu iznākumu izdevumiem, kurus uzsāku.</i>	<i>Lai arī cik slikti es justos, es cenšos domāt par patīkamām lietām.</i>
Es ticu, ka notiks kaut kas labs.	Kad es esmu nomākts/-a, tad domāju, ka „labais dzīvē” ir ilūzija.
Kad man ir pozitīvas emocijas, es zinu, ko darīt, lai tās turpinātos.	
Es cenšos atrast laimi, iesaistoties dažādās aktivitātēs.	
Es kontrolēju savas emocijas.	
<hr/>	
Emociju izmantošanas skalas panti	Pievēršanās emocijām skalas panti
Spēcīgas jūtas ir tās, kā dēļ ir vērts dzīvot.	Jūtas virza dzīvi.
Daži būtiski notikumi manā dzīvē ir likuši man	Cilvēkiem būtu labāk, ja viņi mazāk

no jauna izvērtēt, kas ir svarīgs un kas nav.	justu, bet vairāk domātu.
Mainoties savam noskaņojumam, es redzu jaunas iespējas.	Es nedomāju, ka būtu jāpievērš uzmanība savām emocijām vai garastāvoklim.
Kad man ir labs noskaņojums, problēmas tiek risinātas viegli.	Parasti man daudz nerūp, ko es jūtu.
Ja man ir labs noskaņojums, man rodas jaunas idejas.	Es ticu, ka jārikojas tā, kā saka sirds.
Kad es jūtu izmaiņas savās emocijās, esmu gatavs/ gatava radīt jaunas idejas.	Labākais veids man, kā tikt galā ar savām jūtām, ir tās pilnībā pārdzīvot. Nekad nevajadzētu vadīties pēc jūtām. Es nekad neiedziļinos savās jūtās. Es pievēršu lielu uzmanību tam, kā es jūtos. Es nepievēršu daudz uzmanības savām jūtām. Es bieži domāju par savām jūtām. Jūtas ir vājība, kas piemīt cilvēkam. Parasti domāt par emocijām, tā ir tukša laika izšķērdēšana. ^o

Sociālās prasmes/ citu cilvēku emociju vadīšanas skalas panti

Es zinu, kurā brīdī runāt par savām peronīgajām problēmām ar citiem.

Citi cilvēki ātri man uzticas.

Man patīk dalīties savos pārdzīvojumos ar citiem cilvēkiem.

Es organizēju pasākumus, kas patīk citiem cilvēkiem.
Es cenšos atstāt labu iespaidu uz apkārtējiem.

Es izsaku komplimentus cilvēkiem, kad viņi ir izdarījuši ko labu.

Kad cilvēks man stāsta par svarīgu notikumu viņa/ viņas dzīvē, es jūtos tā, it kā pats būtu

pieredzējis šo notikumu.

Es palīdzu citiem cilvēkiem justies labāk, kad viņi ir nomākti.

Slīp. – saturiski līdzīgie apgalvojumi

Aplūkojot iegūtos rezultātus, var secināt, ka ir atbildēts uz vienu no izvirzītajiem pētījuma jautājumiem: „Kā saturiski atšķiras Saloveja un Goldmana vispārīgo garstāvokļa iezīmju konstrukts un Šutes emocionālā intelekta konstrukts? ”. Ja saturiski salīdzina abu aptauju skalu pantus, var pieņemt, ka ir novērojamas saturiskas līdzības, kaut gan ir arī daudz atšķirīgu nianšu. Jau analizējot skalu nosaukumus var secināt, ka, piemēram savstarpējā līdzība starp skalām „emociju izmantošana” un „pievēršanās emocijām” neeksistē, jo viena skala ir vērsta uz darbību, bet otra uz indivīda attieksmi pret emocijām. Arī „sociālo prasmju/citu cilvēku vadīšanas” skalai nav saturiski līdzīgas skalas.

Analizējot skalu pantus, var izvirzīt pieņēmumu, ka vislīdzīgākās skalas satura ziņā ir „emociju vadīšanas” un „emociju mainīšanas” skalas, jo abas ir vērstas uz indivīda spēju kontrolēt emocijas. „emociju uztveres” skala un „emociju skaidrības” skala arī vērtējamās kā daļēji līdzīgas, jo tās apskata tādu emocionālā intelekta aspektu kā emociju apzināšanos.

Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptauja un Vispārīgā garstāvokļa iezīmju skalai ir novērojamas saturiskas līdzības. Jau ir veikta abu aptauju savstarpēja psihometriskā salīdzināšana, kas norādīja uz saistību starp abiem instrumentiem (Schutte, et. al. 1998).

Tā kā ir novērojamas saturiskās līdzības starp Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptauju un Vispārīgo garstāvokļa iezīmju skalu, tad būtu svarīgi atkārtoti aptaujas adaptēt Latvijā, lai iegūtu vēl labākas kvalitātes instrumentus, kā arī tas dotu iespēju salīdzināt abu aptauju psihometriskos rādītājus vienā izlasē. Līdz ar to nonākam pie otra pētījuma jautājuma: „Kā atšķiras Saloveja un Goldmana vispārīgā garstāvokļu iezīmju konstrukta un Šutes emocionālā intelekta konstrukta psihometriskie rādītāji?”

METODE

Pētījuma dalībnieki

Pētījuma dalībnieki ir studenti no dažādām Latvijas pilsētām – Rīga (71%), Liepāja (22%), Ventspils (3%), Rēzekne (3%), Jūrmala (1%). Studenti tika izvēlēti tā iemesla dēļ, ka arī oriģinālizlasēs pamatā ir studenti. Respondentu vecums ir no 18 līdz 33 gadiem ($M = 22,9$). Izlases apjoms 70 cilvēku, no tiem, 41 sieviete (59%) un 29 vīrieši (41%). Šāda proporcija ir ļoti laba, jo, lielākoties, pētījumos tiek mēģināts sabalansēt dzimumatšķirības.

Instrumentārijs

Saloveja un Goldmena Vispārīgā garastāvokļa iezīmju skala (Trait Meta Mood Scale, TMMS, Salovey, P., Mayer, J., Goldman, S., Turvey, C., Palfai, T., 1995), kuru Latvijā 2007. gadā adaptēja Vītoliņa sava maģistra darba ietvaros (Vītoliņa, 2007). Atkārti adaptēta šī darba ietvaros. Skala sastāv no 30 apgalvojumiem, katrs no tiem tiek novērtēts Likerta skalas 5 punktu sistēmā (1 – „pilnīgi nepiekrītu”, 2 – „drīzāk nepiekrītu”, 3 – „ne piekrītu, ne nepiekrītu”, 4 – „drīzāk piekrītu”, 5 – „pilnīgi piekrītu”). Skala sastāv no 3 apakšskalām: pievēršanās emocijām (13 apgalvojumi), emociju skaidrība (11 apgalvojumi), emociju mainīšana (6 apgalvojumi). Oriģinālās aptaujas ticamības rādītāji ir norādīti rezultātu daļā.

Šutes Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptauja, (The Self-Report Emotional Intelligence Test, SREIT, Schutte et. al., kā minēts Schutte, Malouff & Bhullar, 2009) kuru Latvijā adaptējuši Jeļena Ņižņika un Viesturs Reņģe (Ņižņika, 2012). Aptauja atkārtoti adaptēta šī darba ietvaros. Aptauja sastāv no 33 apgalvojumiem, katrs no tiem tiek novērtēts Likerta skalas 5 punktu sistēmā (1 – „pilnīgi nepiekrītu”, 2 – „drīzāk nepiekrītu”, 3 – „ne piekrītu, ne nepiekrītu”, 4 – „drīzāk piekrītu”, 5 – „pilnīgi piekrītu”). Aptauja sastāv no četrām skalām: emociju uztvere (10 apgalvojumi), savu emociju vadīšana (9 apgalvojumi), sociālās prasmes/ citu cilvēku emociju vadīšana (8 apgalvojumi), emociju izmantošana (6 apgalvojumi). Oriģinālās aptaujas ticamības rādītāji ir norādīti rezultātu daļā.

Procedūra

Teorētiskās daļas ietvaros tiek veikta konstruktīva saturiskā analīze. Pēc tam tiek uzlabotas jau adaptētās aptaujas. Katrs apgalvojuma tulkojums vēlreiz tiek salīdzināts ar oriģinālu un balstoties arī uz adaptēto versiju psihometriskajiem rādītājiem tiek veikti atsevišķu apgalvojumu uzlabojumi. Seko empīriskā daļa un abu aptauju salīdzināšana vienā izlasē. Aptaujas process notiek, izmantojot interneta aptauju veidošanas programmu visidati.lv un aptauja tika ievākta attālināti. Aptauja tiek izvietota sociālajos tīklos un nosūtīta pa e-pastu. Noslēgumā tiek veikta abu aptauju psihometrisko rādītāju salīdzināšana.

REZULTĀTI

Jau teorētiskās daļas ietvaros tika atbildēts uz pirmo pētījuma jautājumu un veikta Saloveja un Maiera vispārīgā garstāvokļa iezīmju skalas un Šutes emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujas skalu pantu savstarpējā salīdzināšana (Skat. 2. tabulu).

Sākotnēji, izskatot iepriekš veiktos pētījumus, tika veikti labojumi dažu apgalvojumu formulējumā, lai uzlabotu aptauju psihometriskos rādītājus. Katrs pants vēlreiz tika salīdzināts ar oriģinālu, kā rezultātā tika noteikts, vai tulkojums ir pietiekami precīzs un atbilstošs. Šutes emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujā tika veiktas izmaiņas pirmajā apgalvojumā. Kā minēts J. Nižņikas bakalaura darbā, tulkotajam 1. apgalvojumam „Es zinu, kurā brīdī runāt par savām personīgajām problēmām ar citiem” ir zema panta korelācija ar summu. Ja apgalvojums no darba tiku izņemts, tad ticamība sociālo prasmju skalai no 0,68 pieaugtu līdz 0,72. Šī iemesla dēļ apgalvojums tika atkārtoti pārveidots un uzlabotajā aptaujā tas ir šāds: „Es zinu, kurā brīdī varu runāt par savām personīgajām emocijām ar citiem”. Šāds apgalvojums ir vērsts uz brīža apzināšanos un izvēles iespēju. Saloveja un Goldmana vispārīgajā iezīmju skalā tika uzlabots 9. apgalvojums („Kad esmu nomākts/-a, tad domāju, ka „labais dzīvē” ir ilūzija.” tiek pārveidots kā „Kad esmu nomākts/-a, man šķiet, ka labās lietas dzīvē ir tikai ilūzija”). A. Virses darbā 9. apgalvojuma diskriminācijas indekss neiekļaujas nepieciešamajās robežās, līdz ar to arī, iespējams, Emociju mainīšanas skalas ticamība ir 0,63. Šī paša iemesla dēļ tika uzlabots arī 13. apgalvojums („Kad es kļūstu nomākts/a, tad atsaucu atmiņā visus savus dzīves priekus” tiek pārveidots kā „Kad es kļūstu nomākts/a, tad atgādinu sev par visiem saviem dzīves priekiem”).

Pēc datu ievākšanas un apstrādes, pārbaudot atbilstību normālam sadalījumam, izmantojot Kolmagorova- Smirnova kritēriju ar Liliforsa korekciju, var spriest, ka divas no trim skalām Saloveja un Goldmena vispārīgajā garstāvokļa iezīmju aptaujā nav normāla sadalījuma (Skat. 3. tabulu). Šutes emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujā visām skalām nav normāls sadalījums (Skat. 4. tabulu). Ja aplūko pantu reakcijas indeksu, tad tikai 18. apgalvojums Saloveja un Goldmana vispārīgajai garstāvokļu iezīmju skalā pārsniedz normu (1,20 – 4,12), savukārt, Šutes emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujas 6. un 10. apgalvojums neiekļaujas šajās robežās. To varētu skaidrot ar apgalvojumu pārāk pašsaprotamo jēgu.

Aplūkojot ievāktos datus, var secināt, ka ticamības rādītāji, salīdzinot ar adaptētajām skalām, ir uzlabojušies (Skat. 3. un 4. tabulu). Saloveja un Goldmena Vispārīgā garstāvokļa iezīmju skalas 9. un 13. apgalvojuma diskriminācijas indeksi ir uzlabojušies. Lai gan redzams, ka Šutes Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujas 1. apgalvojuma

diskriminācijas indekss joprojām ir zems (0,19), „Sociālo prasmju skalas” ticamība kopumā ir pieaugusi (Skat. 6. tabulu).

3. tabula

Aprakstošās statistikas rādītāji pa skalām Saloveja un Goldmana vispārīgā garastāvokļa iezīmju skalai

Aptaujas jautājumi	M	SD	Diskriminācijas indekss	Kolmagorova- Smirnova kritērijs, <i>p</i>
Emociju mainīšana	21,81	4,80		0,00
1. jaut.	3,49	1,04	0,69	
8. jaut.	3,81	1,12	0,66	
9. jaut.	3,41	1,22	0,34	
13. jaut.	3,57	1,03	0,59	
19. jaut.	3,86	1,20	0,57	
26. jaut.	3,67	1,01	0,70	
Emociju skaidrība	38,00	6,83		0,07
5. jaut.	2,67	1,15	0,45	
6. jaut.	2,90	1,14	0,25	
11. jaut.	4,04	1,08	0,50	
14. jaut.	3,41	1,10	0,32	
15. jaut.	3,69	0,91	0,72	
16. jaut.	3,71	1,01	0,47	
20. jaut.	2,96	1,13	0,63	
22. jaut.	3,86	0,97	0,69	
25. jaut.	3,70	0,81	0,55	
28. jaut.	3,51	0,91	0,36	
30. jaut.	3,54	0,94	0,73	
Pievēršanās emocijām	47,86	8,27		0,00
2. jaut.	3,30	1,12	0,44	
3. jaut.	3,94	1,18	0,61	
4. jaut.	3,94	1,10	0,73	
7. jaut.	3,51	1,02	0,36	
10. jaut.	3,63	0,90	0,30	
12. jaut.	3,43	1,02	0,46	
17. jaut.	3,84	0,90	0,53	
18. jaut.	4,13	0,82	0,71	
21. jaut.	3,61	1,01	0,64	
23. jaut.	3,71	1,07	0,70	
24. jaut.	3,34	1,06	0,47	
27. jaut.	3,49	1,27	0,45	
29. jaut.	3,97	0,93	0,52	

Aprakstošās statistikas rādītāji pa skalām Šutes Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujai

Aptaujas jautājumi	M	SD	Diskriminācijas indekss	Kolmagorova- Smirnova kritērijs, <i>p</i>
Emociju uztvere	36,19	5,90		0,01
5.jaut.	3,78	0,98	0,68	
9. jaut.	3,86	0,77	0,51	
15. jaut.	3,46	0,94	0,59	
18. jaut.	3,96	0,79	0,60	
19. jaut.	3,70	0,95	0,52	
22. jaut.	3,74	0,86	0,48	
25. jaut.	3,64	0,93	0,73	
29. jaut.	3,07	1,00	0,40	
32. jaut.	3,54	0,96	0,63	
33. jaut.	3,44	1,00	0,35	
Savu emociju vadīšana	32,43	5,47		0,01
2. jaut.	3,74	0,76	0,52	
3. jaut.	4,00	0,80	0,63	
10. jaut.	4,21	0,76	0,47	
12. jaut.	3,57	0,91	0,69	
14. jaut.	3,57	1,06	0,53	
21. jaut.	3,53	0,93	0,42	
23. jaut.	3,60	0,92	0,49	
28. jaut.	2,69	1,16	0,48	
31. jaut.	3,51	0,97	0,71	
Sociālās prasmes/ citu cilvēku emociju vadīšana	29,47	4,63		0,02
1. jaut.	3,80	0,91	0,19	
4. jaut.	3,87	0,90	0,57	
11. jaut.	3,44	1,12	0,37	
13. jaut.	3,02	1,10	0,40	
16. jaut.	4,00	0,80	0,45	
24. jaut.	4,12	0,80	0,60	
26. jaut.	3,47	1,07	0,48	
30. jaut.	3,73	0,93	0,57	
Emociju izmantošana	22,07	4,08		0,20
6. jaut.	4,19	0,84	0,49	
7. jaut.	3,63	0,98	0,62	
8. jaut.	3,34	1,15	0,47	
17. jaut.	3,90	0,89	0,53	
20. jaut.	3,93	0,94	0,64	
27. jaut.	3,09	0,99	0,56	

Kā redzams 5. un 6. tabulā, uzlaboto aptauju ticamības rādītāji visām skalām pārsniedz 0,70, līdz ar to var spriest, ka abu aptauju skalas ir ar pietiekami augstu ticamību. Vispārīgā garastāvokļa iezīmju skalas uzlabotās versijas ticamības rādītāji ir ļoti līdzīgi oriģinālās aptaujas ticamības rādītājiem. Savukārt, Šutes emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujas uzlabotā versija uzrāda augstākus ticamības rādītājus nekā oriģinālizlasē un pirmajā testa adaptācijā.

Izskatot atsevišķus pantus, ir iespējami uzlabojumi. Ja Šutes emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujā tiktu uzlabots 1. apgalvojums („Es zinu, kurā brīdī runāt par savām personīgajām problēmām ar citiem”), tad ticamības rādītāji sociālo prasmju skalai uzlabotos un būtu 0,76.

5. tabula

Saloveja un Goldmana vispārīgā garastāvokļa iezīmju skalas ticamības rādītāji oriģinālizlasē un Latvijas izlasēs

Skalas	Kronbaha alfa rādītāji katrai skalai kopā		
	Oriģinālizlase* N = 200	Latviešu izlase pirmajā skalas adaptācijā** N = 64	Latviešu izlase uzlabotajā skalas versijā N = 70
Pievēršanās emocijām	0,86	0,73	0,86
Emociju skaidrība	0,87	0,71	0,83
Emociju mainīšana	0,82	0,63	0,82

* Salovey, P., Mayer, J., Goldman, S., Turvey, C., Palfai, T. (1995)

** Vītoļiņa, D. (2007)

6. tabula

Šutes emocionālā intelekta pašvērtējuma aptaujas ticamības rādītāji oriģinālizlasē un Latvijas izlasēs

Skalas	Kronbaha alfa rādītāji katrai skalai kopā		
	Oriģinālizlase* N = 302	Latviešu izlase pirmajā sptaujas adaptācijā** N = 51	Latviešu izlase uzlabotajā aptaujas versijā N = 70
Emociju uztvere	0,80	0,80	0,85
Savu emociju vadīšana	0,78	0,74	0,83
Sociālās prasmes/citu cilvēku emociju vadīšana	0,66	0,68	0,75
Emociju izmantošana	0,58	0,77	0,79

* Schutte, N. S., Malouff, J. M. & Hall, L. E. (1998).

** Nižņika, J. (2012).

Ja salīdzina abu uzlaboto aptauju ticamības rādītājus, var spriest, ka Saloveja un Goldmena Vispārīgā garstāvokļa iezīmju skala ir ar augstākiem ticamības rādītājiem, kā Šutes emocionālā intelekta pašvērtējuma aptauja, ņemot vērā visu skalu ticamības rādītājus. Bet, savukārt, saturiski līdzīgām skalām augstāka ticamība ir tieši Šutes Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujai (Skat. 7. tabulu).

7. tabula

Saloveja un Goldmena Vispārīgā garstāvokļa skalas un Šutes Emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujas skalu ticamības rādītāju savstarpēja salīdzināšana

Šutes emocionālā intelekta pašvērtējuma aptaujas skalu Kronbaha alfas		Saloveja un Goldmena Vispārīgā garstāvokļa iezīmju skalu Kronbaha alfas	
Emociju uztvere	0,85	Emociju skaidrība	0,83
Savu emociju vadīšana	0,83	Emociju mainīšana	0,82
Sociālās prasmes/citu cilvēku emociju vadīšana	0,75	-	-
Emociju izmantošana	0,79	-	-
-		Pievēršanās emocijām	0,86

Lai noteiktu, vai starp abu aptauju saturiski līdzīgajām skalām pastāv arī psihometriskā saistība, tika aprēķināts arī Pīrsona korelācijas koeficients, kā rezultātā redzams, ka korelācija pastāv starp visām skalām, taču tās nav visai ciešas (Skat. 8. tabulu). Ja salīdzina ar iepriekš veikto satura analīzi (Skat. 2. tabulu), tad var secināt, ka, jo vairāk saturiski līdzīgāku apgalvojumu, jo ciešāka korelācija starp abu aptauju skalām.

8. tabula

Vispārīgā garstāvokļa iezīmju skalas un Šutes emocionālā intelekta pašvērtējuma aptaujas līdzīgo skalu savstarpējās korelācijas

Šutes emocionālā intelekta aptauja	Saloveja un Gouldmena Vispārīgā garstāvokļa iezīmju skala	Pīrsona <i>r</i>
Emociju uztvere	Emociju skaidrība	0,43**
Savu emociju vadīšana	Emociju mainīšana	0,73**
Sociālās prasmes/citu cilvēku emociju vadīšana	-	-
Emociju izmantošana	-	-
-	Pievēršanās emocijām	-

** $p < 0,01$

Var uzskatīt, ka, lai gan abas aptaujas balstās vienā emocionālā intelekta teorijā, tās tomēr savstarpēji uzskatāmas par unikālām un tikai katras aptaujas vienu skalu var uzskatīt par līdzīgu.

Atbildot uz otru pētījuma jautājumu: „Kā atšķiras Saloveja un Goldmena vispārīgā garstāvokļa iezīmju konstrukta un Šutes emocionālā intelekta konstrukta psihometriskie rādītāji?”, var secināt, ka kopumā Vispārīgā iezīmju skala ir ar augstākiem ticamības

rādītājiem un, ka par statistiski nozīmīgi līdzīgām var uzskatīt tikai Šutes emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujas „savu emociju vadīšanas” skalu un Saloveja un Goldmena vispārīgā garastāvokļa iezīmju skalas „emociju mainīšanas” skalu.

DISKUSIJA

Saturiski salīdzinot abu aptauju skalu pantus, var pieņemt, ka ir neliela saturiska līdzība starp Šutes emocionālā intelekta konstruktā un Saloveja un Maiera vispārīgā garstāvokļa iezīmju konstruktā. Analizējot skalu nosaukumus var secināt, ka, piemēram, savstarpējā līdzība starp skalām „emociju izmantošana” un „pievēršanās emocijām” neeksistē, jo viena skala ir vēsta uz darbību, bet otra uz indivīda attieksmi pret emocijām. Arī „sociālo prasmju/citu cilvēku vadīšanas” skalai nav saturiski līdzīgas skalas. Analizējot skalu pantus, var izvirzīt pieņēmumu, ka vislīdzīgākās skalas satur ziņā ir „emociju vadīšanas” un „emociju mainīšanas” skalas, jo abas ir vēstas uz indivīda spēju kontrolēt emocijas. Nelielas saturiskas līdzības ir arī starp „emociju uztveres” skalu un „emociju skaidrības” skalu, tās apskata tādu emocionālā intelekta aspektu kā emociju apzināšanos. Lai gan abi konstrukti balstīti Saloveja un Maiera emocionālā intelekta teorijā, satura ziņā tie tomēr konceptuāli atšķiras.

Ja aplūko abu aptauju psihometriskos rādītājus, var secināt, ka atkārtoti adaptētajām versijām ir uzlabojušies ticamības rādītāji Latvijas izlasē. Lai gan jāņem vērā, ka viens apgalvojums Šutes emocionālā intelekta pašvērtējuma aptaujā būtu uzlabojams, tādā veidā panāktot vēl augstāku ticamību. Būtu labi, ja nākamajās aptaujas lietošanas reizēs 1. apgalvojums tiktu izmantots uzlabotā formā kā „Es jūtu, kad ir piemērotāks brīdis, lai savas personīgās problēmas pārrunātu ar citiem”, tādā veidā vairāk fokusējoties uz cilvēka sajūtām. Iespējams, šāds apgalvojuma formulējums uzlabotu kopējo aptaujas ticamību.

Salīdzinot abu atkārtoti adaptēto aptauju ticamības rādītājus, var spriest, ka Saloveja un Goldmena Vispārīgā garstāvokļa iezīmju skala ir ar augstākiem ticamības rādītājiem, kā Šutes emocionālā intelekta pašvērtējuma aptauja, līdz ar to, balstoties uz šī pētījuma rezultātiem, nepieciešamības gadījumā labāk būtu lietot Saloveja un Goldmena Vispārīgā garstāvokļa iezīmju skalu, bet jāņem vērā, ka šeit nav iekļauta sociālo prasmju skala.

Pētot savstarpējās sakarības starp skalām, var spriest, ka, jo līdzīgākas skalas ir satura ziņā, jo ciešāka arī ir psihometriskā saistība. Var uzskatīt, ka, lai gan abas aptaujas balstās vienā emocionālā intelekta teorijā, tās tomēr savstarpēji uzskatāmas par unikālām un tikai katras aptaujas vienu skalu var uzskatīt par līdzīgu. Līdz ar to var spriest, ka būtu nepieciešams veikt faktoru analīzi, lai redzētu, kā abu aptauju apgalvojumi tiek sagrupēti, tādā veidā, iespējams, nonākot pie savādāka emocionālā intelekta konstrukta, kas vēl pilnīgāk spētu raksturot indivīda emocionālo intelektu.

Nākotnē būtu nepieciešams izlases vēl vairāk pielīdzināt oriģinālizlasēm, jo pozitīvi šajā darbā ir tas, ka tiek izmantoti studenti, bet negatīvais aspekts ir tas, ka netiek noskaidrota studiju programma, līdz ar to nav zināms, cik viendabīga ir izlase. Papildus tam, būtu

nepieciešama lielāka izlase, lai varētu veikt fakoru analīzi, kā arī jācenšas vēl vairāk līdzsvarot dzimuma sadalījums izlasē. Iespējams, nākotnē vajadzētu veikt arī frontālu datu ievākšanu, tādā veidā izvairoties no tā, ka aptauju var aizpidīt kāds, kas neatbilst pētījuma prasībām.

Kopumā šī darba ietvaros tika atkārtoti adaptētas divas emocionālā intelekta aptaujas un, ņemot vērā, ka to ticamības rādītāji ir uzlabojušies, var spriest, ka abas aptauju uzlabotās versijas ir izmantojamas arī turpmākajos pētījumos. Vēl, protams, būtu vērtīgi veikt faktora analīzi, tādā veidā, iespējams, iegūstot vēl labāku instrumentu emocionālā intelekta noteikšanai.

SECINĀJUMI

Emocionālais intelekts ir plaši pētīts konstrukts, bet savā būtībā tās tiecas rast alternatīvu kognitīvajam intelektam. Darbā minētās trīs teorijas viena otru papildina, tām ir gan savi kopīgie, gan atšķirīgie aspekti. Latvijā līdz šim ir adaptētas vairākas emocionālā intelekta aptaujas, bet šī darba ietvaros tika aplūkoti divi konstrukti – Šutes emocionālā intelekta konstrukts un Saloveja un Golmena vispārīgā garstāvokļa iezīmju konstrukts. Šie divi konstrukti tika izvēlēti tā iemesla dēļ, ka tiem atbilst divas Latvijā jau adaptētas emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptaujas, kas satura ziņā ir vislīdzīgākās, ņemot vērā, ka abas balstās Saloveja un Maiera emocionālā intelekta teorijā. Pētījuma mērķis bija savstarpēji salīdzināt Saloveja un Goldmena vispārīgo garstāvokļa iezīmju konstruktu un Šutes emocionālā intelekta konstruktu, un to mērījumu psihometriskos rādītājus.

Sākotnēji tika izvirzīti divi pētījuma jautājumi: „Kā saturiski atšķiras Saloveja un Goldmena vispārīgo garstāvokļa iezīmju konstrukts un Šutes emocionālā intelekta konstrukts?” un „Kā atšķiras Saloveja un Goldmana Vispārīgā garstāvokļa iezīmju skalas un Šutes emocionālā intelekta pašvērtējuma aptaujas psihometriskie rādītāji?”. Jau teorētiskās daļas ietvaros tika atbildēts uz pirmo pētījuma jautājumu, ka pastāv nelielas saturiskas līdzības starp Šutes emocionālā intelekta konstruktu un Saloveja un Goldmena vispārīgo garstāvokļa iezīmju konstruktu, taču kopumā var teikt, ka, lai gan abi konstrukti balstās Saloveja un Maiera emocionālā intelekta teorijā, satura ziņā tie tomēr konceptuāli atšķiras.

Atbildot uz otru pētījuma jautājumu par to, kā psihometriski atšķiras abi šie konstrukti, var secināt, ka atkārtoti adaptētajām versijām ir uzlabojušies ticamības rādītāji Latvijas izlasē. Ja tiktu izlabots 1. apgalvojums, tad ticamības rādītāji būtu vēl augstāki. Savstarpēji salīdzinot abu aptauju ticamības rādītājus, var spriest, ka Saloveja un Goldmena vispārīgo garstāvokļa iezīmju skala ir ar augstāku ticamību, nekā Šutes emocionālā intelekta pašnovērtējuma aptauja. Atšķirība nav ļoti liela, bet, ja kādu no šīm aptaujām vēlas izmantot arī citā pētījumā, būtu labi pirms tam izvērtēt, kurš no konstruktiem būtu piemērotāks.

Ja runā par abu konstruktu psihometrisko līdzību, var spriest, ka tikai abu aptauju viena skala ir uzskatāma par līdzīgu, tāpēc kopumā var teikt, ka abas skalas pēc būtības ir unikālas un konceptuāli atšķirīgas arī psihometriskā ziņā. Līdz ar to var secināt, ka, izmantojot kādu no šīm aptaujām turpmāk, pirms tam ir jāņem vērā, ko tieši tās mēra, kā arī būtu vērtīgi turpināt darbu ar abu konstruktu salīdzināšanu un, iespējams, laika gaitā izveidot aptauju, kas apvienotu gan Saloveja un Goldmena vispārīgo garstāvokļa iezīmju konstruktu, gan Šutes emocionālā intelekta konstruktu.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

- Austin, et. al. (2004). Measurement of trait EI: Testing and cross-validating a modified version of Schutte et al.'s (1998) measure. *Personality and Individual Differences*, 36 (3), 555 – 562.
- Bar-On, R. (2006). The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*, 18, 13 – 25.
- Bar-On, R. & Parker, J. D. A. (2000). *The Handbook of emotional intelligence. Theory, development, assessment and application at home, school and in the workplace*. San Francisco: Jossey-Bass, A Wiley Company.
- Bester, M., Jonker, C. S., & Nel., J. A. (2013). Confirming the factor structure of the 41-item version of Schutte Emotional Intelligence Scale. *Journal of Psychology in Africa*, 23 (2), 213 – 222.
- Cakan, M., & Altun S. A. (2005). Adaptation of an Emotional Intelligence Scale for Turkish Educators. *International Education Journal*, 6 (3), 367 – 372.
- Extremera, N., & Fernander-Berrocal, P. (2006). Emotional intelligence of mental, social and physical health in university students. *The Spanish Journal of Psychology*, 9 (1), 45 – 51.
- Goulmens, D. (1995). *Tava emocionālā inteliģence*, Jumava.
- Jonker, C. S., & Vosloo, C. (2008). The psychometric properties of the Schutte Emotional Intelligence Scale. *Empirical Research*, 34 (2), 21 – 30.
- Matthews, G., Roberts, R. D., & Zeidner, M. (2004). Seven myths about emotional intelligence. *Psychological Inquiry*, 15(3), 179 – 196.
- Nižņika, J. (2012). Apkalpošanas sfēras darbinieku emocionālā intelekta saistība ar emocionālā darba stratēģiju izvēli un izdegšanas sindromu. Bakalaura darbs, Latvijas Universitātes PPMF Psiholoģijas nodaļa, Rīga.
- Pan, W., Wang, T., Wang, X., & Hitchman, G. (2014). Identifying the core components of emotional intelligence: Evidence from amplitude of low – frequency fluctuations during resting state. *Plos One*, 9 (10), 1 – 8.
- Salovey, P., Mayer, J., Goldman, S., Turvey, C., & Palfai, T. (1995). Emotional attention, clarity and repair: Exploring emotional intelligence using the Trait Meta Mood Scale. In J. Pennebaker (Eds.), *Emotional Disclosure and Health*, 125 – 154.
- Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9, 185 – 211.
- Schutte, N.S., Malouff, J.M. & Bhullar, N. (2009). The assessing emotions scale. C. Stough,

- D. Saklofske & J. Parker (Eds.), *The assessment of emotional intelligence*. New York: Springer Publishing, 119-135.
- Schutte, N. S., Malouff, J. M., & Hall, L. E. (1998). Development and validation of a measure of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, *25*, 167 – 177.
- Smieja, M., Orzechowski, J., & Stolarski, M. S. (2014). TIE: Test of Emotional Intelligence. *Plos One*, *9* (7), 1 – 10.
- Tan, Y., Zhang, Q., Li, W., & Wei, D. (2014). The Correlation Between Emotional Intelligence and Gray Matter Volume in University Students. *Brain and Cognition*, *91*, 100 – 107.
- Vītoliņa, D. (2007). Vispārīgās garstāvokļu iezīmju skalas adaptācija latviešu valodā. Maģistra darbs, Latvijas Universitātes PPMF Psiholoģijas nodaļa, Rīga.